

नमुना विद्यालय विकास एवं सञ्चालन निर्देशिका

२०७४, (पहिलो संशोधन, २०७५ सहित)

(नेपाल सरकार, मा. शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रिस्तरबाट २०७६।०२।०७ मा स्वीकृत)

नेपाल सरकार

शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

विषय सूची

क्र.सं.		विषय	पेज नं.
	परिच्छेद -१		
		संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ	१
२	परिच्छेद -२		
		परिभाषा	१
३	परिच्छेद -३		
		उद्देश्य	२
४	परिच्छेद -४		
		नमुना विद्यालय छनोटका अधार तथा प्रक्रिया	२
५	परिच्छेद -५		
		नमुना विद्यालयको विकास	५
६	परिच्छेद -६		
		विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन	९
७	परिच्छेद -७		
		पाठ्यक्रम सम्बन्धी व्यवस्था	१३
८	परिच्छेद -८		
		शिक्षक तथा कर्मचारी व्यवस्थापन	१३
९	परिच्छेद -९		
		आर्थिक व्यवस्थापन	१९
१०	परिच्छेद -१०		
		विविध	२०
११		अनुसूची	२२-३७

नमुना विद्यालय विकास एवं सञ्चालन निर्देशिका

(पहिलो संशोधन) २०७५

प्रस्तावना

सार्वजनिक विद्यालयमा समान शैक्षिक पहुँच, नवीनतम सूचना प्रविधिको अधिकतम प्रयोगसहित आधुनिक शिक्षण विधिमाफत शैक्षिक गुणस्तर तथा जवाफदेही व्यवस्थापन सुनिश्चित गरी सुशासनका पक्षहरूलाई प्रभावकारी बनाई प्रवर्तनात्मक अभ्यासमाफत विद्यार्थीहरूको सिकाइ उपलब्धि उच्च बनाउँदै विद्यालयको भौतिक तथा शैक्षिक पक्षको विकास गर्दै सार्वजनिक विद्यालयलाई अभिभावक तथा बालबालिकाको पहिलो रोजाइको विद्यालयको रूपमा विकास गर्न तथा विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धिमा नेतृत्वदायी भूमिका खेल्न सक्ने विद्यालयको आवश्यकता देखिएकाले विद्यालय क्षेत्र विकास योजनाको अवधारणा अनुसार नमुना विद्यालयको छनौट, विकास, सञ्चालन तथा व्यवस्थापनलाई व्यवस्थित गर्न आवश्यक देखिएकाले नेपा सरकार, शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले शिक्षा नियमावली, २०५९(संशोधन सहित) को नियम १९२ (ड) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी यो निर्देशिका जारी गरेको छ ।

परिच्छेद १

- १. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** १.१ यो निर्देशिकाको नाम नमुना विद्यालय विकास एवम् सञ्चालन निर्देशिका (पहिलो संशोधन) २०७५ रहेको छ ।
- १.२ यो निर्देशिका तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।
- १.३ यो निर्देशिका छनौट भएका नमुना विद्यालयहरूको हकमा मात्र लागु हुनेछ ।

परिच्छेद २

- २. परिभाषा:** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यो निर्देशिकामा
- २.१ "नमुना विद्यालय" भन्नाले यो निर्देशिका बमोजिम छनौट भई तोकिए अनुसारको भौतिक तथा शैक्षिक पूर्वाधार पूरा भएका माध्यमिक विद्यालय सम्झनु पर्दछ ।
- २.२ "सार्वजनिक शैक्षिक गुठी" भन्नाले शिक्षा ऐन, २०२८(संशोधन सहित) बमोजिम सार्वजनिक शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालित विद्यालय सम्झनु पर्दछ ।
- २.३ "कार्यसम्पादन करार" भन्नाले नमुना विद्यालयका लागि छनौट भएका विद्यालयका प्रधानाध्यापक र विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष विच बिच भएको विद्यालय सुधार र व्यवस्थापन सम्बन्धी

¹ पहिलो संशोधन, २०७५ बाट संशोधित

- संज्ञौतालाई सम्झनु पर्दछ । साथै यसले प्रधानाध्यापक र शिक्षक बीचको सम्झौतालाई समेत जनाउनेछ ।
- २.४ "प्रदेश " भन्नाले नेपालको संविधानको भाग ३४ धारा ३०६,(१)(च) मा उल्लेख भएअनुसारको प्रदेश सम्झनु पर्दछ ।
- २.५ "स्थानीय तह" भन्नाले नेपालको संविधानको भाग ३४ धारा ३०६,(१)(ढ) मा उल्लेख भएअनुसारको स्थानीय तह सम्झनु पर्दछ ।
- २.६ "प्रधानाध्यापक" भन्नाले यस निर्देशिकामा उल्लेख भए अनुसार करारमा नियुक्त भएका प्रधानाध्यापक सम्झनु पर्दछ ।
- ^२२. ७ .....

परिच्छेद ३

उद्देश्य

३.यो निर्देशिका जारी गर्नुका उद्देश्यहरु देहायबमोजिम रहेका छन् :

- ३.१ नमुना विद्यालयको छनौट, विकास, सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि मार्गदर्शन गर्नु
- ३.२ गुणस्तरीय तथा समतामूलक शिक्षामा बालबालिकाहरुको सहज पहुँचको आधार तयार गर्नु
- ३.३ विद्यालयको शासकीय प्रवन्धमा विशेष व्यवस्था गरी उच्च नतिजाका लागि प्रोत्साहन गर्नु
- ३.४ गुणस्तरीय शिक्षाका लागि विद्यालयहरु बिच प्रतिस्पर्धात्मक वातावरण सिर्जना गर्नु
- ३.५ विद्यालयहरुको सक्षमतामा सुधार गरी रूपान्तरणको गतिलाई तिव्रता प्रदान गर्नु

परिच्छेद ४

नमुना विद्यालय छनौटका आधार तथा प्रक्रिया

^३४.१ नमुना विद्यालय छनौटका आधारहरु देहाय बमोजिम हुनेछन:

(क) प्रत्येक स्थानीय तहमा क्रमिक रुपमा कम्तिमा एक नमुना माध्यमिक विद्यालय सञ्चालन हुने गरी अनुसुची २ अनुसारका सूचकका आधारमा विद्यालय छनौट गरिनेछ ।

(ख) नमुना विद्यालय सञ्चालनका लागि छनौट भएका विद्यालयहरुको स्थलगत सर्वेक्षण गरी शैक्षिक तथा भौतिक पूर्वाधार विकासका लागि गुरु योजना तर्जुमा गरिनेछ । गुरु योजनाका आधारमा क्रमश ५ वर्षभित्र नमुना विद्यालयको रुपमा विकास गरिनेछ ।

^४४.२ नमुना विद्यालय छनौटका न्यूनतम शर्तहरु देहायबमोजिम हुनेछन:

^२ पहिलो संशोधन, २०७५ बाट झिकिएको

^३ पहिलो संशोधन, २०७५ बाट संशोधित

^४ पहिलो संशोधन, २०७५ बाट संशोधित

यो निर्देशिकामा उल्लेख भएअनुसारको प्रक्रिया तथा मापदण्डका आधारमा नमुना विद्यालय विकास गर्न विद्यालय छनौटका लागि निम्न पूर्वाधार हुनुपर्नेछ ।

- क) माध्यमिक विद्यालय हुनुपर्ने: माध्यमिक तह सञ्चालन भएका सार्वजनिक माध्यमिक विद्यालय हुनुपर्ने छ ।
- ख) पर्याप्त जग्गा भएको हुनुपर्ने: नमुना विद्यालयको रूपमा विकास गर्न प्रचलित मापदण्ड बमोजिमको भौतिक र शैक्षिक पूर्वाधार निर्माणका लागि विद्यालय हाता वा हाता नजिक रहेको तराईमा भए न्यूनतम २ बिघा र हिमाली, पहाड तथा उपत्यका क्षेत्रमा भए न्यूनतम १० रोपनी जग्गा हुनु पर्नेछ । विद्यालयको हातासंग जोडिएको जग्गा बाहेक अन्य जग्गाको हकमा बढीमा ५०० मिटर सम्मको दुरीको जग्गालाई पनि मूल्यांकनमा कायम गरिने छ ।
- ग) विद्यालय सुरक्षित स्थानमा रहेको हुनुपर्ने: विद्यालयको भौगोलिक अवस्थिति बाढी, पहिरो, भूक्षय लगायत प्राकृतिक प्रकोपका दृष्टिले जोखिमपूर्ण स्थानमा नरहेको हुनुपर्ने छ । कुनै बिद्यालय जोखिमपूर्ण स्थानमा छ वा छैन भन्ने विवाद उत्पन्न भएमा स्थानीय तहको शिक्षा विकास तथा समन्वय एकाई कार्यालयले सोही तहको भूमिसम्बन्धी कार्य गर्न तोकिएको निकायको प्राविधिकको राय समेतका आधारमा जिल्ला देवी प्रकोप उद्धार समितिसंग परामर्श गरी टुङ्गो लगाउनुपर्ने छ ।
- घ) लिखित प्रतिबद्धता र सिफारिस पेस गर्नुपर्ने: सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तह लगायतका निकायबाट समय समयमा प्राप्त हुने मार्गदर्शन अनुरूप कार्य गर्न विद्यालय व्यवस्थापन समितिको प्रतिबद्धता सहितको निर्णय पेस भएको हुनु पर्नेछ । सम्बन्धित स्थानीय तहबाट विद्यालयको विकास र सञ्चालनमा आवश्यक सहयोग र समन्वय गर्ने सिफारिस पत्र विद्यालयले आवेदन साथ पेस गर्नु पर्नेछ ।
- ङ) विद्यार्थी सङ्ख्या: नमुना विद्यालयका लागि छनौट हुने विद्यालयमा शिक्षा नियमावलीले तोके बमोजिमको कक्षागत न्यूनतम विद्यार्थी सङ्ख्याको कुल योग पुगेको हुनुपर्ने छ ।
- च) अन्य शर्तहरू: नमुना विद्यालयको छनौटमा सहभागी हुन चाहने विद्यालयहरूले माथि उल्लिखित शर्तहरूका अतिरिक्त देहायबमोजिमका शर्तहरू समेत पूरा गरेको हुनुपर्ने छ ।
- १) विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन भई क्रियाशिल रहेको,
  - २) विद्यालयले सामाजिक परीक्षण र लेखा परीक्षण बार्षिक रूपमा तोकिएकै समयमा सम्पन्न गरेको,
  - ३) तोकिएको समयमा विद्यालयको तथ्याङ्क सम्बन्धित निकायमा पेस गरेको ।

४.३ छनौट प्रक्रिया

^५४.३.१ नमुना विद्यालय छनौटका लागि देहायबमोजिमका प्रक्रियाहरू अपनाइने छ :

- क) शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रले इच्छुक विद्यालयहरूबाट आवेदन दिनको लागि सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गर्नेछ ।

^५ पहिलो संशोधन, २०७५ बाट संशोधित

- ख) तोकिएका न्यूनतम शर्त तथा मापदण्डहरू पूरा गरेका विद्यालयले तोकिएको समय सीमाभित्र सम्बन्धित स्थानीय तहको सिफारिस सहित शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइमा मापनका लागि चाहिने आवश्यक सम्पूर्ण कागजात सहित अनुसूचि १ को ढाँचामा निवेदन पेस गर्नु पर्नेछ ।
- ग) शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइले प्राप्त निवेदनहरूको छानवीन गरी रीतपूर्वक निवेदन दिने विद्यालयको स्थलगत अनुगमन गर्ने गराउने र कार्यालयको अभिलेख भिडाई अनुसूची २ मा उल्लिखित आधारमा प्रारम्भिक मूल्याङ्कन गर्नुपर्नेछ
- घ) प्रारम्भिक मूल्याङ्कन गरिएका सबै विद्यालयहरूको प्राप्ताङ्कको समष्टिगत तालिका सहित प्रत्येक पालिकाबाट उच्चतम अङ्क प्राप्त गर्ने बढीमा २ ओटा विद्यालयहरूको सक्कलै फाइल स्थानीय तहको सिफारिस सहित शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रमा पठाउनु पर्नेछ ।
- ङ) माथि वुँदा (घ) अनुसार प्राप्त फाइलहरू शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रले सम्भव भए सम्म प्रदेश शिक्षा विकास निर्देशनालयका अधिकृतस्तरको प्रतिनिधि समावेश गरी प्रारम्भिक मूल्याङ्कनको सत्यापन गराउनु पर्नेछ ।
- च) सत्यापनमा स्थानीय तहगत रुपमा उच्चतम अङ्क प्राप्त गरेको विद्यालयलाई छनौट गर्न शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रले शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयमा सिफारिस गर्नेछ । सत्यापनमा कुल प्राप्तांकको फरक ३ अंक वा सो भन्दा कम भएमा दुवै विद्यालयको नामावली पठाइनेछ । ति मध्ये कुनै एक विद्यालयलाई निर्देशक समितिले छनौट गर्न सक्नेछ ।
- छ) छनौट भएका विद्यालयको जानकारी शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइमार्फत सम्बन्धित विद्यालयलाई दिनुपर्ने छ ।
- ज) विद्यालय छनौट सम्बन्धी उजुरी तथा गुनासोहरू सूनुवाईको व्यवस्था शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाई मार्फत अगाडि बढाइने छ भने अन्तिम निर्णय शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयको हुनेछ ।

४.४ छनौट भएका विद्यालयका विद्यालयहरूले ध्यान दिनुपर्ने प्रक्रीयागत कुराहरू

- क) आवेदन दिएको विद्यालयलाई नमुना विद्यालयको रुपमा विकास गर्न छनौट भएको जानकारी छनौट गर्ने निकायले दिए पश्चात विद्यालय व्यवस्थापन समित, शिक्षक अभिभाक संघ र शिक्षक स्टाफको संयुक्त बैठक बसी यसै निर्देशिका बमोजिमका प्रक्रिया र आधारहरू तथा पछि समय समयमा प्राप्त हुने मापदण्ड र निर्देशिका बमोजिम काम गर्ने प्रतिबद्धतासहितको निर्णय गराइ स्थानीय तहमा पेस गर्नुपर्नेछ ।
- ख) स्थानीय तहले विद्यालय व्यवस्थापन समितिको निर्णय समेतका आधारमा नमुना विद्यालय सञ्चालन र व्यवस्थापन सम्बन्धी यसै निर्देशिकामा उल्लेख भएको कार्य प्रक्रियामा स्थानीय तहको सहमती रहेको व्यहोराको पत्र शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयमा लेखि पठाउनु पर्नेछ

⁶ पहिलो संशोधन, २०७५ बाट संशोधित

- ग) स्थानीय तहको सहमति प्राप्त भएपछि नमुना विद्यालय सञ्चालनका लागि छनौट भएका विद्यालयहरूको स्थलगत सर्वेक्षण गरी गराई शैक्षिक तथा भौतिक पूर्वाधार विकासका लागि लागत अनुमान सहितको एक गुरुयोजना तर्जुमा गर्नु पर्नेछ । गुरु योजनाका आधारमा ५ वर्षभित्र गर्ने नमुना विद्यालयको रूपमा विकास गरिनेछ ।

परिच्छेद ५

नमुना विद्यालयको पूर्वाधार विकास

⁷५.१ नमुना विद्यालयको लागि आवश्यक शैक्षिक पूर्वाधार

- क) विद्यालय सञ्चालनका लागि आवश्यक पर्ने सबै तह र विषयका तथा विशेष आवश्यकता भएका बालबालिकाका लागि समेत तालिम प्राप्त शिक्षकहरूको व्यवस्था गरिनेछ ।
- ख) शिक्षण सिकाइ प्रकृया अपनाउंदा आधुनिक शिक्षण विधि र प्रविधि सहितको शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप सञ्चालन गरिनेछ ।
- ग) विशेष आवश्यकता भएका बालबालिकाहरूलाई समेत मध्यनजर गरी शिक्षण सिकाइका लागि आवश्यक पर्ने उपयुक्त र पर्याप्त सिकाइ सामग्रीको व्यवस्था गरिनेछ ।
- ⁸ ग.१ माध्यमिक तहमा विज्ञान विषयका लागि प्रयाप्त सामग्रीसहितको प्रयोगशालाको भएको हुनुपर्ने छ ।
- ⁹ ग २ सबै नमुना विद्यालयले योजना अवधिभित्र कक्षा ११ र १२ मा विज्ञान विषय संचालन गर्नु पर्ने छ ।
- घ) आधारभूत तहका विद्यार्थीहरूको लागि पूर्वव्यावसायिक सीपको अवसरहरू उपलब्ध गराईनेछ ।
- ङ) स्थानीय पाठ्यक्रम प्रारूपको आधारमा स्थानीय परिवेश र आवश्यकता अनुसारको पाठ्यक्रम विद्यालय आफैले तयार गरी कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्नेछ ।
- च) विद्यालयले सिकाई, व्यवस्थापन तथा प्रवर्तनात्मक कार्यहरूको अनुभव आदान प्रदान गर्न आफ्नो सेवा भित्रका अन्य विद्यालयहरू विच सञ्जाल निर्माण गर्नु पर्नेछ साथै अन्य नमुना विद्यालयहरू विच समेत सञ्जाल निर्माण गर्न सक्नेछ । विद्यालयले विदेशस्थित अन्य शैक्षिक संस्था वा विद्यालयहरूसँग समेत सहकार्यका लागि सञ्जाल विस्तार गर्न सक्नेछ ।
- छ) विद्यालयले प्रत्येक वर्ष विद्यार्थी, शिक्षक तथा अभिभावक सहितको शैक्षिक अध्ययन, अवलोकन भ्रमण गराउनु पर्नेछ ।
- ज) शिक्षण सिकाइमा सूचना प्रविधिको अधिकतम प्रयोग गर्नुपर्ने छ । गणित विज्ञान जस्ता विषयमा सूचना तथा प्रविधिमा आधारित अनलाइन अफलाइन विद्युतीय सिकाइ स्रोत सामग्रीको प्रबन्ध गरिनेछ ।

⁷ पहिलो संशोधन, २०७५ बाट संशोधित

⁸ पहिलो संशोधन, २०७५ बाट थप

⁹ पहिलो संशोधन, २०७५ बाट थप

- झ) विद्यालयको आफ्नो अध्यावधिक वेभ साइट र विद्युतीय सामाजिक सञ्जाल हुनेछ । विद्यालयका सम्पूर्ण गतिविधि वेभ साईट तथा यस्ता सञ्जाल मार्फत सार्वजनिक गर्नुपर्नेछ ।
- ञ) शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापका लागि पर्याप्त सिकाइ सामग्रीको व्यवस्था भएको हुनुपर्ने छ ।
- ट) विद्यालयले निर्माणात्मक र निरन्तर मूल्यांकनलाई प्रभावकारी रूपमा लागू गर्नुपर्नेछ ।
- ठ) सबै नमूना विद्यालयले योजना अवधिभित्र कक्षा ११ र १२ को विज्ञान विषयको पठनपाठन सञ्चालन गर्नुपर्ने छ ।

५.२ नमूना विद्यालयको लागि आवश्यक भौतिक पूर्वाधार: नमूना विद्यालयको लागि आवश्यक भौतिकपूर्वाधारहरू देहाय बमोजिम हुनेछ । पूर्वाधार पुरा गर्दा पाठ्यक्रम, प्रचलित नियम तथा मापदण्ड अनुसार गर्नुपर्नेछ ।

- क) **शिक्षण भवन तथा कक्षाकोठा:-** बालमैत्री, अपाङ्गमैत्री, विपद् प्रतिरोधात्मक साथै तोकिएको मापदण्ड अनुसार कक्षाकोठाको सङ्ख्या र पूर्वाधार उपलब्ध हुनेछ । आधुनिक शिक्षण पद्धति अनुसार शिक्षण सिकाई क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न सकिने गरी कक्षाकोठा व्यवस्थित गरिनेछ । प्रारम्भिक बालशिक्षा कक्षाका लागि बालमैत्री राष्ट्रिय प्रारूप बमोजिमको पर्याप्त खेल तथा सिकाइ सामग्री सहितको छुट्टै कोठाको व्यवस्था हुनेछ ।
- ख) **प्रशासनिकभवन:-** प्रधानाध्यापक, शिक्षक एवम् कर्मचारीको लागि छुट्टै प्रशासकीय भवन वा ब्लकको व्यवस्था हुनेछ
- ग) **¹⁰आवासीय सुविधा :-** विद्यालयको आवश्यकतानुसार अधिकतम दुईसय जना विद्यार्थीहरूका लागि आवासीय प्रवन्ध हुनु उपयुक्त मानिनेछ । छात्रावासमा बसी अध्ययन गर्ने विद्यार्थीको लागि प्रचलित मापदण्ड अनुसारको आवासीय सुविधा उपलब्ध गराइनेछ ।
- घ) **पुस्तकालय:-** आधारभूत तह र माध्यमिक तहका लागि सबै विषय क्षेत्र समेटिएको छुट्टै पुस्तकालयको व्यवस्था हुनेछ । पुस्तकालयलाई क्रमश विद्युतीय पुस्तकालयको रूपमा विकास गर्दै लगिनेछ । पुस्तकालयमा ल्याङ्ग्वेज किटको समेत व्यवस्था हुनेछ ।
- ङ) **प्रयोगशाला:-** विज्ञान विषय अन्तर्गत भौतिक विज्ञान, रसायन विज्ञान, जीव विज्ञान तथा प्राविधिक धार तर्फका विषय क्षेत्र अनुसार सबै विद्यार्थीहरूको सहज पहुँच हुनेगरी छुट्टै प्रयोगशालाको व्यवस्था हुनेछ । सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रयोगशालामा नेटवर्किङको व्यवस्था सहित प्रोजेक्टर लगायतका उपकरण र कम्तिमा ४० सेट कम्प्युटरको व्यवस्था गरिनेछ ।

¹⁰ पहिलो संशोधन, २०७५ बाट संशोधित

- च) **विद्यालय संग्रहालय:-** स्थानीय भूगोल र समुदायको अध्ययन गराउने हेतुले कला, धर्म, संस्कृति, संस्कार, जीवनशैली, भेषभुषा, इतिहास, स्थानीय भौगर्भिक वस्तुहरू र परंपरागत प्रविधि जस्ता स्थानीय परिवेश झल्किने गरी विद्यालयमा एउटा संग्रहालय कक्षको व्यवस्था गरिनेछ ।
- छ) **प्राथमिक उपचार तथा परामर्श कक्ष :-**विद्यार्थीहरूको प्राथमिक उपचारका लागि आवश्यक स्वास्थ्य सामग्री सहितको छुट्टै प्राथमिक उपचार कक्षको व्यवस्था गरिनेछ । स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराउन एक जना स्वास्थ्य सहायकको व्यवस्था गरिनेछ । विद्यालय स्तरमा प्राथमिक स्वास्थ्य सेवाका वारेमा अभिभावक तथा विद्यार्थीहरूलाई निरोधात्मक, उपचारात्मक एवम् सचेतनामूलक स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध गराईनेछ । विद्यार्थीको आवश्यकतानुसार ह्वील चेयर र स्ट्रेचर, प्राथमिक उपचार बाक्स आदिको समेत व्यवस्था गरिनेछ । साथै विद्यार्थीहरूको लागि शैक्षिकपरामर्श तथा मनोसामाजिक परामर्शका लागि परामर्श कक्षको व्यवस्था गरिनेछ । परामर्शका लागि विद्यालयका शिक्षकहरूको क्षमता विकास गरिनेछ ।
- ज) **व्यावसायिक कार्यशाला कक्ष :-**विद्यालयको आवश्यकता अनुसार विद्यार्थीहरूलाई विद्यालय तहदेखि नै व्यावसायिक सीप तर्फ उन्मुख गराउनका लागि स्थानीय सम्भाव्यतामा आधारित विभिन्न पूर्व व्यावसायिक क्रियाकलाप सञ्चालन गरिनेछ । जसका लागि एक छुट्टै कार्यशाला कक्षको व्यवस्था गरिनेछ ।
- झ) **खानेपानी सरसफाई तथा स्वच्छता सुविधा :-**विद्यालयमा सबै विद्यार्थी तथा शिक्षकहरूको लागि कम्तिमा ४० जना वरावर १ धारा हुने गरी सुरक्षित भण्डारण सहितको पर्याप्त तथा स्वच्छ पानीको व्यवस्था गरिनेछ । ४० जना विद्यार्थी वरावर १ हुने गरी छुट्टाछुट्टै बालमैत्री, लैङ्गिक मैत्री, अपाङ्गमैत्री शौचालय तथा वातावरण मैत्री विद्यालयको व्यवस्था गरिनेछ ।
- ञ) **चमेना गृह :-**विद्यालयको हाताभित्र एकपटकमा एकसय जना विद्यार्थीले प्रयोग गर्न सक्ने चमेनागृहको व्यवस्था गरिनेछ । आवासीय भवनका लागि भान्साकोठा तथा खाना खाने कोठा छुट्टाछुट्टै व्यवस्था गरिनेछ । आवासीय रूपमा रहने विद्यार्थी तथा अन्य विद्यार्थीहरूको लागि स्थानीयस्तरमा उत्पादन हुने खाद्य सामग्री समेत प्रयोग गरी सन्तुलित तथा पोषणयुक्त खाना तथा खाजाको व्यवस्था हुनेछ ।
- ट) **अडिटोरियम हल :-**विद्यालयस्तरमा हुने सभा सम्मेलन, सांस्कृतिक कार्यक्रम र Indoor-game लगायतका क्रियाकलापहरू सञ्चालनका लागि आवश्यकता अनुसार विद्यालयमा कम्तिमा दुईसय जना क्षमता भएको एक अडिटोरियम हलको व्यवस्था गरिनेछ ।
- ठ) **घेरावार तथा बगैचा :-** विद्यालयको हातामा सुरक्षित, बालमैत्री र वातावरणमैत्री घेरावार हुनेछ । विद्यालयको घेरावार हरित विद्यालयको अवधारणा प्रवर्द्धन गर्ने हुनु पर्नेछ । साथै विद्यालय हातामा करेसावारी तथा फुलबारी सहितको बगैचा हुनेछ । विद्यालयको हाताको कुल क्षेत्रफलको कम्तिमा बीस प्रतिशत क्षेत्र हरियाली क्षेत्र हुनेछ ।
- ड) **खेलमैदान:-**भलिबल, टेवलटेनिस रसम्पूर्ण विद्यार्थीहरूलाई एकैपटक एसेम्ब्ली गर्न पुग्ने तथा सम्भव भएसम्म फुटवल लगायतका अन्य खेलहरू खेल्नका लागि उपयुक्त खेलमैदान हुनेछ ।

ढ) बैकल्पिक विद्युतीय व्यवस्था:-विद्यालयमा सम्पूर्ण विद्युतीय उपकरण निरन्तर सञ्चालनका लागि आवश्यक बैकल्पिक उर्जा प्रणालीको व्यवस्था गरिनेछ ।

५.३ नमुना विद्यालयको लागि आवश्यक सुशासनका पक्षहरु:

५.३.१ नमुना विद्यालयको लागि आवश्यक सुशासनका पक्षहरु देहाय बमोजिम हुनेछन -

क) विद्यालयले विद्यालयको विकास तथा व्यवस्थापनका लागि गुरु योजना तयार गर्नेछ ।

ख) विद्यालयको कक्षाकोठा, प्रयोगशाला, पुस्तकालय लगायत विद्यालय हातामा हुने सबै गतिविधिहरुको अनुगमन गर्न सकिने गरी सिमिटिभिको व्यवस्था गरिनेछ । शिक्षक तथा कर्मचारीको हाजिरी विद्युतीय रुपमा गर्ने व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ ।

ग) विद्यालयले विद्यालय सुधारयोजना बनाउनु पर्ने छ, र त्यसलाई हरेक वर्ष अद्यावधिक गरी सोही अनुसार विद्यालयको वार्षिक कार्यक्रम तथा वजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ ।

घ) विद्यालयले विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि विनियम तयार गरी स्थानिय तहको शिक्षा कार्यालयबाट स्वीकृत गराइ कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ ।

ङ) विद्यालयले शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रबाट स्वीकृत साधनका आधारमा वार्षिक कार्यसम्पादन अवस्थाको स्वमूल्यांकन गरी अभिभावक भेला मार्फत सार्वजानिकरण गर्नुपर्नेछ ।

च) विद्यालयले तोकिए बमोजिम सामाजिक तथा लेखा परीक्षण गर्नु पर्नेछ ।

छ) विद्यालयले प्रत्येक त्रैमासिक परीक्षाको सिकाई उपलब्धीको विवरण शिक्षक अभिभावक बैठक गरि वितरण तथा विद्यार्थीहरुको सिकाई उपलब्धी सुधारका लागि परामर्श दिनु पर्नेछ ।

ज) विद्यालयको समग्र व्यवस्थापन हेर्न अधिकार सम्पन्न छुट्टै प्रधानाध्यापकको व्यवस्था हुनेछ । सहायक प्रधानाध्यापक तथा अवाशयाकता अनुसार विषय प्रमुखको व्यवस्था प्रधानाध्यापकले तोकेअनुसार हुनेछ ।

झ) विद्यालयमा बालक्लब, स्काउट जुनियर रेडक्रस सर्कल गठन गर्नु पर्ने छ ।

ञ) विद्यालयले विपद् व्यवस्थापन योजना बनाइ सोको कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ ।

ट) विद्यालयका सबै गतिविधिहरुमा अभिभावकहरुको पहुँच, सहभागीता, पारदर्शिता, जवाफदेहिताको सुनिश्चितता गरिनेछ

५.३.२ विद्यालयले देहायबमोजिमका प्रतिवेदनहरु नियमित तथा आवधिक रुपमा सम्प्रेषण गर्नुपर्नेछ ।

क) अभिभावक तथा विद्यार्थीलाई दिनुपर्ने प्रत्येक विद्यार्थीको सिकाई उपलब्धी सम्बन्धी प्रगति विवरण

ख) अभिभावक भेलामा पेश गरिने विद्यालय प्रतिवेदन

ग) लेखा परीक्षण प्रतिवेदन

घ) सामाजिक परीक्षण प्रतिवेदन

ङ) विद्यार्थीको सिकाई उपलब्धी र विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षणको प्रतिवेदन

च) सह तथा अतिरिक्त क्रियाकलाप सम्बन्धी प्रतिवेदन

- छ) शैक्षिक तथ्याङ्क
ज) विद्यालय विकास गुरु योजना तथा विद्यालय सुधार योजनाको वार्षिक कार्यान्वयनको प्रतिवेदन
५.४ यस परिच्छेदमा व्यवस्था भएबमोजिम विद्यालय विकासका लागि गुरुयोजना निर्माण विद्यालय छनोट भएको छ महिनाभित्र शुरु गरिने छ ।

परिच्छेद -६

विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापन

¹¹६.१ नमुना विद्यालय विकासका लागि विद्यालय छनोट योजना, निर्माण तथा कार्यान्वयनमा आवश्यक समन्वय र निर्देशनका लागि देहाय बमोजिमको नमुना विद्यालय निर्देशक समिति रहनेछ :

क)	सचिव, शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय - अध्यक्ष
ख) तथा प्रविधि मन्त्रालय	सहसचिव, योजना महाशाखा, शिक्षा, विज्ञान - सदस्य
ग) महाशाखा, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय	सहसचिव, विद्यालय शिक्षा -सदस्य
घ) विकास केन्द्र -सदस्य	महानिर्देशक , शिक्षा तथा मानव स्रोत
ङ)	महानिर्देशक, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र - सदस्य
च)	प्रतिनिधि, राष्ट्रिय योजना आयोग - सदस्य
छ)	प्रतिनिधि, अर्थ मन्त्रालय - सदस्य
ज) प्रशासन मन्त्रालय	प्रतिनिधि, संघिय मामिला तथा सामान्य -सदस्य
झ) महाशाखा, शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र	उपमहानिर्देशक, शैक्षिक योजना तथा विकास - सदस्य सचिव

¹¹ पहिलो संशोधन, २०७५ बाट संशोधित

समितिको बैठकमा सम्बन्धित विषयका विज्ञ एवम् प्राविधिक काम हेर्ने व्यक्तिहरूलाई आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।

६.२ नमुना विद्यालय निर्देशक समितिको काम कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछः

- क) नमुना विद्यालय छनौट, विकास, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि नीतिगत व्यवस्था गर्ने तथा आवश्यक मार्गदर्शन गर्ने ।
- ख) नमुना विद्यालयको विकासका लागि विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय सरकारी एवम् गैरसरकारी संस्थाहरूसंग समन्वय गर्ने ।
- ग) नमुना विद्यालय सञ्चालनका लागि विद्यालय छनौटका आधार तय गर्ने तथा मापदण्डहरूलाई समयानुकूल परिमार्जन गर्ने ।
- घ) नमुना विद्यालय सञ्चालनका लागि विद्यालय छनौट गर्ने र स्वीकृति दिने ।
- ङ) नमुना विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि निश्चित मापदण्ड बमोजिम आवश्यक पर्ने भौतिक तथा शैक्षिक पूर्वाधार विकासका लागि आर्थिक स्रोतको व्यवस्था गर्ने ।
- च) नमुना विद्यालयको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन स्थानीय तहमा रहेका सम्बन्धित समितिहरू र अन्य सरोकारवाला निकायहरूलाई आवश्यक निर्देशन दिने ।
- छ) नमुना विद्यालयहरूको नियमित अनुगमन तथा निरीक्षण गरी गराई आवश्यक निर्देशन दिने ।

¹²६.३ (क) स्थानीय तहको भूमिका

स्थानीय तह क्षेत्रभित्र सञ्चालन हुने नमुना विद्यालयको व्यवस्थापन, रेखदेख र सञ्चालन गर्न स्थानीय तहको भूमिका देहाय बमोजिम हुने छ :

- क) आफ्नो क्षेत्र भित्र सञ्चालन भएका विद्यालयहरूबाट नमुना विद्यालय छनौटका लागि सिफारिस गर्ने ।
- ख) नमुना विद्यालयको शैक्षिक योजना सम्बन्धी अभिलेख अध्यावधिक गराउने तथा त्यस्तो योजनाको अनुगमन गरी सुझाव दिने ।
- ग) विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई स्थानीय स्रोत साधनको पहिचान र परिचालनमा सहयोग पुऱ्याउने ।
- घ) गरिबीको रेखामुनी रहेका बालबालिकालाई शिक्षामा सहभागिता गराउन आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।
- ङ) आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालित नमुना विद्यालय व्यवस्थापन समितिको कार्यमा समन्वय गर्ने र शिक्षाको गुणात्मक विकासका लागि विद्यालयको सुपरिवेक्षण, अनुगमन गरी प्रधानाध्यापक, शिक्षक र व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने ।
- च) आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालित अन्य सार्वजनिक विद्यालयहरूलाई नमुना विद्यालयका रूपमा विकास गर्न अभिप्रेरित गर्ने ।

¹² पहिलो संशोधन, २०७५ बाट संशोधित

- छ) छनोट भएको नमुना विद्यालयको गुरुयोजना स्वीकृति, कार्यान्वयनका लागि स्रोत व्यवस्थापन र कार्यान्वयनको अनुगमन गर्ने ।
- ज) विद्यालयस्तरीय अन्तर खेलकुद तथा अतिरिक्त शैक्षिक कृयाकलापको सञ्चालन गराउने र सोका लागि विद्यालयहरूलाई प्रोत्साहन गर्ने ।
- झ) नमुना विद्यालय विकास तथा सञ्चालन सम्बन्धमा स्थानीय तह र विद्यालय व्यवस्थापन समिति बिच करार सम्झौता गर्ने
- ञ) नमुना विद्यालय विकास योजना कार्यान्वयनका लागि संघीय सरकारबाट प्राप्त रकम सम्बन्धित विद्यालयमा समय मै निकासा गर्ने ।
- ट) स्थानीय तहले स्वीकृत योजनाको परिधिभित्र रही संघीय वा प्रदेश सरकारले उपलब्ध गराएको अनुदानमा स्थानीय सरकारको स्रोत समेत समावेश गरी शैक्षिक र भैतिक पूर्वाधार विकास गर्न गराउन सक्नेछ ।

¹³ ६.३ (ख) शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइको भूमिका

- क) स्थानीय तहहरूलाई आवश्यक सूचना प्रवाह गर्ने ।
- ख) विद्यालयहरूको निवेदन संकलन गर्ने ।
- ग) निवेदन प्राप्त विद्यालयहरूको अनुगमन र मूल्याङ्कन गरी उच्चतम अङ्क प्राप्त गर्ने विद्यालयहरूको विवरण शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रमा पठाउने ।
- घ) छनौट भएका विद्यालयहरूको गुरुयोजना तयार गर्न तथा कार्यान्वयनमा सहजिकरण गर्ने ।
- ङ) विद्यालय छनोटको क्रममा पर्न आएका उजुरी तथा गुनासो शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रमा पठाउने ।
- च नमुना विद्यालयहरूको समय समयमा अनुगमन गरी सम्बन्धित निकायमा तोकिएको ढाँचामा प्रतिवेदन पठाउने ।

६.४ विद्यालय व्यवस्थापन समिति

नमुना विद्यालयको सञ्चालन रेखदेख र व्यवस्थापन गर्नका लागि प्रचलित शिक्षा ऐन र नियमावलीमा भएको व्यवस्था बमोजिमकै विद्यालय व्यवस्थापन समिति रहने छ । समितिको काम कर्तव्य र अधिकार शिक्षा ऐन र नियमावलीमा तोकिएको अतिरिक्त देहाय बमोजिम हुनेछ ।

- क) यस निर्देशिकाको अनुसूची ९ बमोजिम करारमा प्रधानाध्यापक नियुक्ति गर्ने ।

¹³ पहिलो संशोधन, २०७५ बाट संशोधित

- ख) ¹⁴विद्यालय विकासका लागि गुरुयोजना तयार गरी स्वीकृतीका लागि स्थानीय तहमा पेस गर्ने र स्वीकृत गुरु योजनाको कार्यान्वयन गर्ने ।
- ग) विद्यालयमा रिक्त रहेको शिक्षक दरवन्दीमा नियुक्ति गर्दा विद्यार्थी सख्याको आधारमा विषयगत रूपमा शिक्षक व्यवस्थापन गर्ने ।
- घ) आफ्नो विद्यालयको वार्षिक रूपमा स्वमूल्याङ्कन गरी विद्यालय सुधार योजना अद्याविधक गर्ने ।
- ङ) विद्यार्थी सिकाइका लागि आवश्यक प्रयोगात्मक स्रोत साधनको व्यवस्था गर्ने ।
- च) विद्यालय विकास तथा शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिकालागि विभिन्न उपसमिति बनाइ जिम्मेवारी बाँडफाँड गर्ने
- छ) आवश्यकता अनुसार विद्यार्थी आवासको सञ्चालन, रेखदेख र व्यवस्थापन गर्ने ।
- ज) विद्यालयभित्र विद्यार्थीहरूको विद्यालय स्वास्थ्य कार्यक्रम र प्राथमिक उपचारको व्यवस्था गर्ने ।
- झ) निर्देशिकामा तोकिए बमोजिम वार्षिक रूपमा सामाजिक परीक्षण गर्ने ।
- ञ) भर्ना भएका बालबालिकालाई टिकाई राख्ने वातावरण सृजना गर्ने ।
- ट) विद्यालयमा प्राप्त हुने आवासीय छात्रवृत्ति, विपन्न लक्षित छात्रवृत्ति लगायतका विभिन्न छात्रवृत्ति वितरण गर्ने ।

६.५ खरिद एकाई सम्बन्धी व्यवस्था

विद्यालयलाई आवश्यक पर्ने सामग्री खरिदका लागी आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिम खरिद एकाइ गठन गरि विद्यालय स्तरको खरिद सम्बन्धि निर्देशिकामा भएको व्यवस्था बमोजिम गर्नु पर्ने छ । उक्त समितिले आवश्यक परेमा थप कार्यविधि आफैले तयार गर्न सक्ने छ ।

६.६ शिक्षक अभिभावक सङ्घ

नमुना विद्यालयमा शिक्षा ऐन तथा नियमावलीमा उल्लेख भए बमोजिम शिक्षक अभिभावक सङ्घ रहने छ ।

६.७ विद्यार्थी भर्नाका आधार

६.७.१ विद्यार्थी भर्नाका लागि देहायको आधार लिईनेछ :

- क) विद्यालयको सेवा क्षेत्र भित्रका प्रारम्भिक बालविकास उमेर समुहको हकमा १५ मिनेटको पैदल दुरी सम्मका,
- ख) आधारभूत तहका उमेर समुहका ३० मिनेटको पैदल दुरी सम्मका,
- ग) माध्यमिक तहका उमेर समुहका ६० मिनेटको पैदल दुरी सम्मका

¹⁴ पहिलो संशोधन, २०७५ बाट संशोधित

उपरोक्त अनुसारका बालबालिकाहरूलाई अनिवार्य रूपमा भर्ना गर्नु पर्नेछ । विद्यालयको क्षमता अनुसार थप विद्यार्थी भर्ना गर्दा प्रवेश परीक्षा सञ्चालन गरी सोको आधारमा भर्ना गर्नुपर्नेछ ।

६.७.२ आवासीय विद्यार्थी छनौटका आधार

अ. कक्षा ६ देखि माथी अध्ययन गर्ने विपन्न, विशेष प्रतिभावान र लक्षित समूहका बालबालिकाको लागि आवासीय रूपमा पठन पाठनको व्यवस्था हुनेछ । दैनिक दुई घण्टा भन्दा वढी पैदल हिडेर विद्यालय जानु आउनु पर्ने विद्यार्थीहरू मध्येबाट पचास प्रतिशत छात्रा हुने गरी निम्नानुसार छनौट गर्नुपर्नेछ :

क) आर्थिक रूपमा विपन्नका लागि तिस प्रतिशत

ख) लक्षित समूहका बालबालिकाहरूका लागि तीस प्रतिशत

ग) अपाङ्ग बालबालिकाहरू का लागि पाँच प्रतिशत

घ) विशेष प्रतिभावान बालबालिकाहरूका लागि पन्ध्र प्रतिशत

आ. दैनिक दुई घण्टा भन्दा कम पैदल हिडेर विद्यालय जानु आउनु पर्ने विद्यार्थीहरूमध्येबाट विपन्न, विशेष प्रतिभावान र लक्षित समूहका बालबालिकाको लागि विस प्रतिशत कोटा निर्धारण गर्नुपर्नेछ ।

६.७.३ छात्रवृत्तीका लागि विद्यार्थी छनौटका आधार

नमुना विद्यालयले आवासीय छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउन विद्यार्थी छनोट प्रयोजनकालागि विद्यालय छात्रवृत्ती व्यवस्थापन निर्देशिका २०७३ बमोजिम छनोट गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद-७

पाठ्यक्रम सम्बन्धि व्यवस्था

७. नमुना विद्यालयको पठ्यक्रम सम्बन्धि व्यवस्था देहाय बमोजिम हुने छ ।

७.१ नेपाल सरकारबाट स्वीकृत पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक प्रयोग गर्नुपर्नेछ ।

७.२ राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूपमा व्यवस्था भएका बहुविषय अध्ययनका लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाई विज्ञान विषय समूह, प्राविधिक तथा व्यावसायिक विषय समूह र भाषा विषय समूह लगायतका विषय समूहबाट छनौटको अवसर प्रदान गर्नु पर्ने छ ।

परिच्छेद-८

शिक्षक तथा कर्मचारी व्यवस्थापन

८. नमुना माध्यमिक विद्यालयमा शिक्षक तथा कर्मचारी व्यवस्था देहायबमोजिम हुनेछ ।

15 ८.१ प्रधानाध्यापक सम्बन्धि व्यवस्था :-

प्रधानाध्यापकको व्यवस्था निम्नानुसार हुनेछः

- क) विद्यालयमा एक जना पूर्णकालिन प्रधानाध्यापक करारमा नियुक्ति गरिनेछ ।
- ख) विद्यालय विकास प्रस्ताव माग गरी उक्त प्रस्तावको मूल्यांकनका आधारमा प्रधानाध्यापक पदमा करार गरिनेछ र उक्त करारको अवधि पाँच वर्षको हुनेछ ।
- ग) कार्यसम्पादन करारको शर्तका आधारमा तिन र पाँच वर्षमा निजको मूल्यांकन गरिनेछ । कार्यसम्पादन सन्तोषजनक भएमा पुन एक पटक करार अवधि थप गर्न सकिनेछ ।
- घ) कार्यसम्पादन सन्तोषजनक नभएमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिले करार सम्झौता भंग गरी पदबाट हटाउन सक्नेछ । तर यसरी पदबाट हटाउनु अघि सफाइ पेस गर्ने मनासिव मौकाबाट बन्चित गरिने छैन ।

८.१.१ सेवा सुविधा

- क) छनोट भएको प्रधानाध्यापकले खाइपाई आएको तलब स्केलको एक तिहाइ बराबरको रकम प्रधानाध्यापक भत्ता उपलब्ध गराइनेछ । साथै अन्य सुविधाको हकमा विद्यालय व्यवस्थापन समितिको निर्णय बमोजिम हुनेछ ।
- ख) शिक्षा नियमावलीमा व्यवस्था भएअनुसार विदाको सुविधा उपलब्ध गराईनेछ ।

८.१.२ विद्यालय विकास प्रस्ताव मूल्यांकन समिति

प्रधानाध्यापकमा करार नियुक्त हुन चाहने व्यक्तिले तयार पार्ने विद्यालय विकास प्रस्तावको ढाँचा अनुसूची ७ र प्रस्ताव मूल्याङ्कनको आधार अनुसूची ८ बमोजिम हुनेछ । प्रस्ताव मूल्याङ्कनका लागि देहायबमोजिमको एक छनोट समिति रहने छ ।

क) विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षले तोकेको व्यक्ति	संयोजक
ख) स्थानीय तहको शिक्षा हेर्ने अधिकृत प्रतिनिधि,	सदस्य
ग) शिक्षा विकास तथा समन्वय इकाइबाट मनोनित विज्ञ १ जना	सदस्य
- यस प्रयोजनका लागि विज्ञ भन्नाले न्यूनतम स्नातकोत्तर तह उत्तीर्ण गरी कम्तिमा स्नातक तहमा अध्यापनरत व्यक्तिलाई जनाउनेछ ।

८.१.३ प्रधानाध्यापकको योग्यता र नियुक्ति प्रक्रिया देहायबमोजिम हुनेछ

- अ) नमुना माध्यमिक विद्यालय सञ्चालनका लागि नियुक्ति गरिने प्रधानाध्यापकको योग्यता देहायबमोजिम हुनेछ ।
  - क) माध्यमिक तहमा कम्तिमा ५ वर्ष शिक्षण अनुभव भएकोस्थायी शिक्षक
  - ख) स्नातकोत्तर तह उत्तीर्ण गरेको
  - ग) उच्च नेतृत्व क्षमता भएको

¹⁵ पहिलो संशोधन, २०७५ बाट संशोधित

- घ) विद्यालय शिक्षामा सूचना प्रविधिको प्रयोग सम्बन्धमा जानकारी भएको
- ड) विद्यालय विकास प्रस्ताव तथा वैयक्तिक विवरण सम्बन्धी अनुसूची ७ बमोजिमको मूल्यांकनमा कम्तिमा ७० प्रतिशत अंक ल्याएका मध्येबाट उच्चतम अंक प्राप्त गरेको ।
- आ) नमुना विद्यालय सञ्चालनका लागी प्रधानाध्यापक नियुक्ति गर्दा देहायका प्रक्रिया पुरा गर्नुपर्नेछ
- क) यस निर्देशिकामा व्यवस्था गरिएको विद्यालय विकास प्रस्ताव मूल्यांकन समितिले विद्यालय विकास प्रस्ताव आह्वान गर्नुपर्नेछ ।
- ख) प्रस्तावमा विद्यालयको विद्यमान शैक्षिक, आर्थिक, भौतिक तथा मानवीय पक्षसंग सम्बन्धि विवरण संलग्न हुनुपर्नेछ ।

८.२ प्रधानाध्यापकको काम कर्तव्य र अधिकार

प्रचलित शिक्षा ऐन तथा नियमावलीमा तोकिएको काम कर्तव्य र अधिकारका अतिरिक्त देहायका काम कर्तव्य र अधिकार हुनेछन् ।

- क) विद्यालय सुधार योजना र वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तयार गरी विद्यालय व्यवस्थापन समितिबाट स्वीकृत गराई कार्यान्वयन गर्ने ।
- ख) विद्यालय छात्रावास रेखदेख, सञ्चालन र व्यवस्थापनको लागि प्रबन्ध मिलाउने
- ग) विभिन्न उपसमितिहरू, विषय प्रमुखहरू, सहायक प्रधानाध्यापक लगायत सरोकारवाला निकायहरू बिच समन्वय गरी विद्यालय व्यवस्थापन समितिलाई नियमित जानकारी गराउने
- घ) सम्भावित जोखिमहरूको पहिचान गरी न्यूनीकरणका लागि क्रियाशील रहने ।
- ड) विद्यालयको समग्र पक्षको अनुगमन योजना बनाई नियमित अनुगमन गर्ने गराउने ।
- च) विद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको सक्षमता अभिवृद्धिका लागि नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्ने ।
- छ) विद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारीहरूसंग कार्यसम्पादन करार गरी सोको मूल्यांकनका आधारमा प्रोत्साहन गर्ने ।
- ज) विद्यालयको लागि खरिद योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।
- झ) प्रचलित शिक्षा ऐन, नियम, निर्देशिका तथा विद्यालय विनियमावलीमा भएका प्रावधानहरूको कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गर्ने ।

८.३ शिक्षक व्यवस्था

- ८.३.१ शिक्षा नियमावलीमा व्यवस्था भएअनुसार आधारभूत तहको कक्षा १- ५ सम्मको हकमा विद्यार्थी संख्याको आधारमा कक्षा ६ -८ तथा माध्यमिक तहको हकमा तह, विषय र विद्यार्थी संख्याको आधारमा शिक्षकको व्यवस्था गरिनेछ । आधारभूत तह कक्षा ६ -८ र माध्यमिक तहको हकमा अंग्रेजी, विज्ञान र

गणित शिक्षकको सुनिश्चितता हुनुपर्नेछ ।

८.३.२ माथि उल्लेख भएको विषयगत शिक्षकको अतिरिक्त विद्यालयको आवश्यकानुसार देहाय बमोजिमका शिक्षक हुनेछन्

क) ¹⁶कम्प्युटर/सूचना प्रविधि (ICT) शिक्षक,

ख) कला तथा संगीत शिक्षक,

ग) खेलकुद शिक्षक,

घ) प्रारम्भिक बालविकास सहजकर्ता/शिक्षक ।

८.३.३ प्रति कक्षा विद्यार्थी आकार ३० जनालाई मानी थप शिक्षक व्यवस्थापन गर्नु पर्ने छ । यसरी थप गरिएको शिक्षक सेवा करारका हुनेछन् । सेवा करारका शिक्षकहरूको सेवा सुविधा विद्यालय विनियमावलीमा उल्लेख भएबमोजिम हुनेछ ।

८.३.४ सरकारी स्रोतबाट अनुदान प्राप्त गर्ने मौजुदा शिक्षकहरूका हकमा कुनै शिक्षक अन्यत्र जान चाहेमा सो अवसर प्रदान गर्ने ।

८.३.५ रिक्त हुन आएका पदमा विद्यालयले करारमा शिक्षक नियुक्ति गर्ने । स्थायी शिक्षक सरुवाका लागि विद्यालयले अनुरोध गरेमा स्थानीय तहले सोही अनुसार शिक्षक व्यवस्थापन गर्न सक्नेछ ।

८.३.६ एउटा कक्षामा सामान्यतया ३० जना विद्यार्थी हुनेछन् । विद्यार्थी सख्या ४५ वा सो भन्दा बढी भएमा वर्ग खोल्नु पर्नेछ । थप शिक्षक व्यवस्थापनका लागि विद्यार्थी सख्याको आधारमा एकमुष्ट अनुदान उपलब्ध गराइने छ ।

८.४ प्रशासनिक कर्मचारी सम्बन्धि व्यवस्था

नमुना विद्यालयमा तपशिल अनुसारका सेवा लिनका लागि एकमुष्ट अनुदान उपलब्ध गरिनेछ । विद्यालय व्यवस्थापन समितिले सेवा करार मार्फत सेवाको व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ।

क) लेखा तथा कार्यालय व्यवस्थापन १ जना

ख) ¹⁷ .....

ग) स्वास्थ्य तथा परामर्श सेवा १ जना

घ) प्रयोगशाला व्यवस्थापन १ जना

ड) पुस्तकालय व्यवस्थापन १ जना

छ) सुरक्षा व्यवस्थापन (कम्तिमा २ जनाबाट सुरक्षा सेवा लिने)

ज) आया सेवा (प्रारम्भिक बालविकासका लागि) १ जना

¹⁶ पहिलो संशोधन, २०७५ बाट संशोधित

¹⁷ पहिलो संशोधन, २०७५ बाट झिकिएको

यसरी कर्मचारीहरूको व्यवस्था गर्दा विद्यालयले आवश्यकतानुसार कुन तहको राख्ने भन्ने निर्णय गर्न सक्नेछ । तर त्यस्तो कर्मचारी राफ. अन. प्रथम वा सो सरह भन्दा माथिको हुने छैन ।

८.५ छात्रावास सम्बन्धि व्यवस्था

८.५.१ सञ्चालन सम्बन्धी व्यवस्था

- क) होस्टेल वार्डेन सेवाका लागि छात्र र छात्रा होस्टेलका लागि पुरुष र महिला वार्डेन १/१ जना को व्यवस्था गरिनेछ
वार्डेनका लागि कार्यरत शिक्षकलाई नै थप जिम्मेबारी दिने साथै वार्डेनको रूपमा कार्यरत शिक्षकलाई निशुल्क आवास तथा भोजनको सुविधाउपलब्ध गराउने प्रबन्ध विद्यालय व्यवस्थापन समितिले गर्न सक्नेछ । विद्यालयले आवश्यकता महशुस गरेमा छुट्टै सहायक वार्डेनको व्यवस्था गर्न सक्नेछ । छात्रावासका आवासीय विद्यार्थीहरूलाई विहान, बेलुका अतिरिक्त समयमा अध्यापन गराउने व्यवस्था मिलाई शिक्षकलाई विद्यालयको वार्षिक कार्यक्रममा उल्लेख भए अनुसार अतिरिक्त सुविधाको व्यवस्था विद्यालयले गर्न सक्नेछ ।
- ख) भान्से सेवाका लागि होस्टेलमा रहने ५० विद्यार्थी बराबर १ जना भान्से को व्यवस्था हुनेछ ।
- ग) आया सेवाका लागि होस्टेलमा वस्ने ५० जना विद्यार्थीका लागि १ जना आयाको व्यवस्था हुनेछ ।
- घ) सुरक्षा सेवाका लागि महिला र पुरुष गरी २ जना सुरक्षा गार्डको व्यवस्था हुनेछ ।

८.५.२ वार्डेनको काम कर्तव्य र अधिकार देहाय अनुसार हुनेछ;

- क) आवासीय विद्यार्थीहरूको आचार संहिता निर्माण र पालना,
- ख) होस्टल सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागी कार्यविधी तर्जुमा गरी विव्यसबाट स्वीकृत गराइ कार्यान्वयन गर्ने ।
- ग) अभिभावकसँग छलफल गरी अतिरिक्त कक्षा सञ्चालनको व्यवस्था मिलाउन अभिभावक तथा समाजसेवीबाट थप आर्थिक स्रोत जुटाउने ।
- घ) आवासीय विद्यार्थीहरूलाई कर्मयोगको माध्यमबाट स्वावलम्बी बनाउन करेसावारी, भान्सा, सरसफाइ लगायतका जीवनयोगी सिप प्रवर्द्धन गर्ने र हरेक दिन योग प्रशिक्षणको व्यवस्था गर्ने ।
- ङ) आवास व्यवस्थापनमा देखिएको समस्या र निराकरणको योजना प्रअ समक्ष पेस गर्ने ,
- च) आवास सञ्चालनको लागी विव्यसले तोकिदिएको कार्यदिश पुरा गर्ने गराउने ,
- छ) आवास व्यवस्थापनमा खटाइएका कर्मचारीको कामको रेखदेख र मुल्यांकन गर्ने ।
- ज) आवश्यक खाद्यसामाग्री व्यवस्थापनको उचित प्रबन्ध मिलाउने ।
- झ) दैनिक खानाको तालिका निर्धारण गरी सो अनुसार गर्न लगाउने ।

- ज) आवासमा खानाको गुणस्तर कायम गराउन अनुगमन तथा मुल्यांकन गर्ने ।
- ट) आवासमा विद्यार्थीको लागी अतिरिक्त सिकाइ तथा खेलकुद सामग्री र मनोरञ्जनात्मक सामग्रीको समुचित व्यवस्थापन र प्रभावकारी परिचालन गर्ने ,
- ठ) आवासीय विद्यार्थी छनोटमा प्रअ र विद्यालयलाई आवश्यक सहयोग गर्ने ।
- ड) आवासीय विद्यार्थीको लागी प्राथमिक उपचारको व्यवस्था मिलाउने

८.६ शिक्षक संग कार्यसम्पादन करार

प्रधानाध्यापकले सिकाई उपलब्धी वृद्धि प्रक्षेपण सहितको नतिजा खाकाका आधारमा शिक्षक संग कार्यसम्पादन करार गर्नुपर्ने छ । यसलाई शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्यांकन तथा प्रोत्साहनको आधार बनाइनेछ ।

८.७ क्षमता विकास सम्बन्धि व्यवस्था

प्रधानाध्यापक तथा शिक्षकहरूलाई पेशागत विकासका लागि तालिम लगायत विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी नमुना विद्यालय व्यवस्थापन, सञ्चालन तथा गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न क्षमता विकास गरिनेछ । क्षमता विकास गर्नुपूर्व आवश्यकताको विश्लेषण गरि तालिम प्याकेज विकास गरिनेछ । साथै असल अभ्यास भएका विद्यालयहरूको अनुभव आदान प्रदान गर्न अन्तर विद्यालय अवलोकन भ्रमण समेत गराउन सकिने छ

८.८ विद्यालय उपलब्धीको मापन

- क) नमुना विद्यालयको लागी छनोट भएको विद्यालयमा शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र वा स्थानीय तहको शिक्षा कार्यालयबाट कार्य सम्पादन परीक्षण र विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि परीक्षण गरी आधार रेखा तयार गरीनेछ ।
- ख) उक्त आधार रेखाका लागि शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रबाट विकास भएको परीक्षण साधन प्रयोग गरिनेछ ।
- ग) हरेक ३/३ वर्षमा शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रबाट विद्यालयको कार्य सम्पादन परीक्षण तथा विद्यार्थी सिकाई उपलब्धिको राष्ट्रिय स्तरमा मापन गरिनेछ ।
- घ) शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रबाट विकास भएको परीक्षण साधन प्रयोग गरी विद्यालयले प्रत्येक वर्ष कार्यसम्पादनको स्वमूल्यांकन गरी सार्वजानिकरण गर्नुपर्नेछ र सो को जानकारी शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रलाई समेत दिनुपर्नेछ ।

८.९ प्रोत्साहन सुविधा

विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण तथा विद्यार्थी सिकाई उपलब्धिको आधारमा प्रोत्साहन सुविधा उपलब्ध गराइने छ ।

८.९.१ शिक्षक तथा प्रधानाध्यापक

विद्यालयको कार्यसम्पादन परीक्षण तथा विद्यार्थी सिकाई उपलब्धिको आधारमा देखिएको नतिजालाई आधार मानी निम्नानुसारको प्रोत्साहन सुविधा दिइनेछ ।

- क) विद्यालयको कार्य सम्पादनमा गत ३ वर्षको तुलनामा ५ प्रतिशतले वृद्धि भएमा सम्बन्धित विषय शिक्षक एवम् प्रअ लाई १ महिनाको तलव बराबरको रकम प्रोत्साहन स्वरूप प्रदान गरिनेछ ।
- ख) गत ३ वर्षको उपलब्धिमा वृद्धि नभइ यथावत रहेमा सम्बन्धित प्रअ एवम् विषय शिक्षकलाई सचेत गराइनेछ,
- ग) दोस्रो पटकका परीक्षणमा पनि तोकिएको शैक्षिक उपलब्धिमा सुधार गर्न नसकेमा सम्बन्धित प्रअ/विषय शिक्षकको करार भंग गर्न सकिनेछ ।

८.९.२ विद्यालय

विद्यालय अनुदान निर्देशिका २०७४ मा व्यवस्था भएअनुसार विद्यालयलाई कार्यसम्पादनमा आधारित प्रोत्साहन अनुदान उपलब्ध गराइनेछ ।

परिच्छेद ९

आर्थिक व्यवस्थापन

९. कोष सञ्चालन व्यवस्था

९.१ प्रचलित शिक्षा ऐन तथा नियमावलीमा भएको व्यवस्था अनुसारको विद्यालय कोष हुनेछ । नमुना विद्यालय सञ्चालनका लागि प्राप्त हुने सबै प्रकारका रकम उक्त कोषमा जम्मा हुनेछ । विद्यालयलाई प्राप्त हुने सशर्त अनुदानहरू तोकिएको शिर्षकमा तथा निशर्त अनुदानहरू विद्यालयले कार्यविधि बनाई विद्यालय व्यवस्थापन समितिको निर्णय अनुसार खर्च गर्नुपर्नेछ । कोषको सञ्चालन प्रधानाध्यापक तथा विद्यालयको लेखा हेर्ने कर्मचारीको संयुक्त दस्तखतबाट हुनेछ । कोषको लेखापरीक्षण प्रचलित कानूनमा व्यवस्था भएअनुसार हुनेछ ।

९.२ विद्यालय कोषमा देहायबमोजिमका रकमहरू जम्मा हुनेछ :

९.२.१ सरकारी अनुदान

तोकिएबमोजिमको कार्यसम्पादन अवस्था भएका नमुना विद्यालयहरूलाई विद्यालय अनुदान वितरण तथा सञ्चालन निर्देशिका, २०७४ बमोजिमको प्रोत्साहन अनुदान उपलब्ध गराइनेछ ।

- क) सशर्त आधारभूत अनुदान
- ख) एकमुष्ट अनुदान
- ग) कार्यसम्पानमा आधारित अनुदान
- घ) गुरु योजना कार्यान्वयनका लागि दिइने अनुदान

९.२.२ आन्तरिक स्रोत

- क) अभिभावकबाट प्राप्त हुने सहयोग
- ख) होस्टेल व्यवस्थापनका लागि सहयोग

ग) आयमूलक कार्यक्रम सञ्चालनबाट प्राप्त आम्दानी

घ) विद्यालयका पूर्वाधार, औजार,सेवासुविधा उपयोग गर्न दिए वापत प्राप्त हुने आम्दानी

१.२.३ स्थानीय तहबाट प्राप्त हुने अनुदान

क) विद्यालयको विकास तथा सञ्चालनका लागि स्थानीय तहबाट प्राप्त हुने अनुदानहरू

१.२.४ दान दातव्य,चन्दा,उपहार

क) विद्यालयको विकास तथा सञ्चालनका लागि व्यक्ति वा संस्थाबाट प्राप्त रकम

ख) विद्यालयको अभिलेखमा जनाई आम्दानी बाधी राखिएका जिन्सी सामाग्रीहरू

१.२.५ अन्य स्रोतबाट प्राप्त हुने रकम

क) माथि उल्लिखित स्रोतबाहेकका सरकारी,गैरसरकारी तथा अन्य स्रोतबाट प्राप्त हुने अनुदानहरू

परिच्छेद १०

विविध

१०.१ विद्यालयले आवश्यकतानुसार आर्थिक व्यवस्थापन,शिक्षक व्यवस्थापन,शैक्षणिक क्रियाकलाप

व्यवस्थापन,छात्रावास व्यवस्थापन लगायतका विषयमा विनियम बनाई कार्यान्वयन गर्नुपर्नेछ ।

१०.२ प्रदेश तहमा शिक्षा निकाय स्थापना नभएसम्म उक्त निकायले सम्पादन गर्ने भनी तोकिएका कार्यहरू शिक्षा

विभागले गर्नेछ । यसरी शिक्षा विभागले गरेका कामहरूको उजुरी सुन्ने निकाय शिक्षा मन्त्रालय हुनेछ । साथै

स्थानीय तहको शिक्षा निकायले सम्पादन गर्ने भनि तोकिएका कार्यहरू स्थानीय तह कार्यान्वयन नहुन्जेल सम्म जिल्ला शिक्षा कार्यालयले गर्नेछ ।

१०.३ प्रचलित शिक्षा ऐन तथा नियमावली सँग बाझिएका प्रावधानहरूको हकमा उक्त ऐन तथा नियमावली बमोजिम

नै हुनेछ ।

१०.४ विभागीय कार्यवाही

प्रचलित शिक्षा ऐन तथा नियमावली र यस निर्देशिकामा उल्लेख भएअनुसारको व्यवस्था विद्यालयले पालना

नगरेमा सम्बन्धित पदाधिकारीलाई विभागीय कारवाही तथा नमुना विद्यालय सञ्चालनको कोटा खारेजी समेत हुन सक्नेछ ।

१०.५ खारेजी र वचाउ

क. नमुना विद्यालय छनौटका आधारहरू २०७३ तथा विद्यालय भौतिक पूर्वाधार विकास सम्बन्धि कार्यविधि

२०७३ खारेज गरिएको छ ।

ख. यो निर्देशिका जारी हुनु पूर्व तयार भएको नमुना विद्यालय छनौटका आधारहरू र नमुना विद्यालय भौतिक

पूर्वाधार विकास सम्बन्धी कार्यविधि बमोजिम भए गरेका कार्यहरू यसै निर्देशिका बमोजिम भए गरेको मानिनेछ ।

१०.६ यस निर्देशिकामा लेखिएका विषयमा कुनै द्विविधा उत्पन्न भएमा मन्त्रालयले गरेको व्याख्या अन्तिम हुनेछ ।

अनुसूची १

नमुना माध्यमिक विद्यालय छनोटका लागि दिइने आवेदन

श्रीगाउँ/नगर शिक्षा शाखा /कार्यालय

..... ।

विषय : नमुना विद्यालय छनोट सम्बन्धमा ।

प्रस्तुत विषयमा.....को मिति.....मा प्रकाशित सूचनाअनुसार शैक्षिक सत्र.....देखि .....विद्यालयले नमुना विद्यालय व्यवस्थापन निर्देशिका २०७४ मा तोकिएका न्यूनतम सर्तहरू पुरा गरेकोले नमुना विद्यालयको रूपमा छनोट हुन देहायअनुसारका विवरणसहित निवेदन गरिएको छ :

तपशिल

विद्यालयको विवरण

१. विद्यालयको नाम :

२. ठेगाना :

.....गाउँपालिका ।नगरपालिका .....वडा नं.....गाउँ । टोल

.....

फोन :.....फ्याक्स नं. .... इमेल.....वेभ

साइट.....

३. विद्यालयको किसिम :

१) सामुदायिक

२) सार्वजनिक गुठि

४ सञ्चालित कक्षा :.....

५ विद्यालयको विवरण

क्रसं	सूचक	विवरण
१	माध्यमिक तह ९-१२ मा पढाइ हुने	क) विज्ञान विषय समुह :..... ख) वाणिज्य विषय समुह:.....

	विषयहरू	ग) मानविक विषय समुह:..... घ) शिक्षा विषय समुह:..... ङ) प्राविधिक विषय धार समुह:..... च)												
२	विद्यालय सँग भएको जग्गा	क) .....विगाह ख) .....रोपनी												
३	विद्यार्थी सङ्ख्या	क) पुर्व प्राथमिक कक्षाको विद्यार्थी सङ्ख्या..... ख) आधारभूत तह कक्षा १-८ को विद्यार्थी सङ्ख्या ..... ग) माध्यमिक तह कक्षा ९-१२ को विद्यार्थीसङ्ख्या.....												
४	विगत तिन वर्षको SEE/SLC को नतिजा(पुरक परीक्षा सहित)	<table border="1"> <thead> <tr> <th>विवरण</th> <th>शैक्षिक वर्ष ..</th> <th>शैक्षिक वर्ष..</th> <th>शैक्षिक वर्ष..</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>सम्मिलित सङ्ख्या</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> <tr> <td>उत्तीर्ण /GPA, 1.6 भन्दा बढी सङ्ख्या</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table> <p>नोट : SLC २०७२ र सोभन्दा पछाडीका SEE परीक्षाका विद्यार्थीको उत्तीर्ण प्रतिशत गणना गर्दा GPA १.६ र सो भन्दा माथि GPA प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको प्रतिशतलाई आधार मान्ने ।</p>	विवरण	शैक्षिक वर्ष ..	शैक्षिक वर्ष..	शैक्षिक वर्ष..	सम्मिलित सङ्ख्या				उत्तीर्ण /GPA, 1.6 भन्दा बढी सङ्ख्या			
विवरण	शैक्षिक वर्ष ..	शैक्षिक वर्ष..	शैक्षिक वर्ष..											
सम्मिलित सङ्ख्या														
उत्तीर्ण /GPA, 1.6 भन्दा बढी सङ्ख्या														
५	विद्युत र इन्टरनेटको पहुँच	क. विद्यालयमा राष्ट्रिय वा स्थानीय प्रसारणबाट विद्युत आपूर्ति व्यवस्था भएको, नभएको ..... वैकल्पिक उर्जाको व्यवस्था भएको, नभएको..... ख.विद्यालयमा इन्टरनेट पहुँच भएको,नभएको												
६	विद्यालयको अवस्थिति	क. विद्यालय हातासम्म बाह्र महिना गाडी पुग्नसक्ने वा नसक्ने .... ख. कच्ची वा पक्क मोटर बाटो ..... ग. गाडी पुग्ने स्थानबाट विद्यालय सम्मको दुरी												

६ संलग्न गर्नु पर्ने कागजातहरू

- विद्यालयको नाममा भएको जग्गा धनी प्रमाणपत्र वा सम्बन्धित निकायले दिएको भोगाधिकार पत्र को प्रमाणित प्रतिलिपि,
- विद्यालय अनुमति/स्वीकृति/सम्बन्धन पत्र को प्रमाणित प्रतिलिपि,

३. विद्यालय व्यवस्थापन समितिको प्रतिबद्धता सहितको निर्णय को प्रमाणित प्रतिलिपि
४. स्थानीय तहको सिफारिस
५. विद्यालय व्यवस्थापन समिति गठन सम्बन्धि बैठक पुस्तिकाको प्रमाणित प्रतिलिपि
६. विद्यालय व्यवस्थापन समितिले प्रधानाध्यापक तोकेको बैठकको निर्णय र नियुक्ति पत्रको प्रमाणित प्रतिलिपि
७. गत आर्थिक वर्षको लेखापरीक्षण र समाजिक परीक्षणको प्रतिवेदनको प्रमाणित प्रतिलिपि
८. अद्यावधिक विद्यालय सुधार योजना को प्रमाणित प्रतिलिपि,
९. चालु शैक्षिक सत्रमा भरेको शैक्षिक तथ्याङ्कको प्रमाणित प्रतिलिपि,
१०. विपद जोखिम नभएको व्यहोरा खुलेको जिल्ला दैवि प्रकोप उद्धार समितिको सिफारिस पत्र,
११. कुनै सामुदायिक विद्यालयहरू यस विद्यालयमा गाभिने भएमा गाभिएका विद्यालयहरूको विद्यालय व्यवस्थापन समिति र अभिभावक भेलाको निर्णयको प्रतिलिपि र सम्बन्धित शिक्षा कार्यालयको पत्र,
१२. अन्य आवश्यक कागजातहरू ।

अनुसूची २^{अड}
नमुना विद्यालय छनौटका लागि मूल्याङ्कनका आधार

क्र.सं	सूचक	अङ्क भार	अङ्क गणना विधि
१	माध्यमिक तह ११ र १२ मा पढाइ हुने विषयहरु	२०	क) विज्ञान विषय समुहको एकधार मात्र पढाइ हुने भएमा - १० अङ्क दिने ख) विज्ञान विषय समुह बाहेक अन्य कुनै दुई विषय समुह (जस्तै: वाणिज्य विषय समुह, शिक्षा विषय समुह) को पढाइ हुने भएमा - १० अङ्क दिने ग) विज्ञान विषय समुह र अर्को कुनै एक विषय समुह गरी दुई विषय समुहको पढाइ हुने भएमा - २० अङ्क दिने।
२	विद्यालयसँग भएको जग्गाको पर्याप्तता	२०	क) माथि परिच्छेद ४ को ४.२ (ख) बमोजिम तोकिएको निर्माणका लागि चाहिने न्यूनतम जग्गाको लागि ५ अङ्क ख) न्यूनतमभन्दा ५० प्रतिशतसम्म बढी भएमा - १० अङ्क दिने ग) न्यूनतम क्षेत्रफलमा ५० प्रतिशतभन्दा माथि १०० प्रतिशतसम्म बढी भएमा - १५ अङ्क दिने घ) न्यूनतम क्षेत्रफलमा १०० प्रतिशतभन्दा बढी भएमा - २० अङ्क दिने
३	विद्यालय विद्यार्थी अनुपात	१५	क) आधारभूत तह कक्षा १-८ र माध्यमिक तह कक्षा ९-१२ को विद्यालय विद्यार्थी अनुपात अलग अलग गणना गर्ने ख) आधारभूत तहका लागि अधिकतम ५ अङ्क र माध्यमिक तहका लागि अधिकतम १० अङ्कसम्म दिने। ग) आधारभूत तहको जिल्लाको विद्यालय विद्यार्थी औसत अनुपात बराबर भएमा ३ अङ्क दिने घ) आधारभूत तहको जिल्लाको विद्यालय विद्यार्थी औसत अनुपातभन्दा बढी भएमा ५ अङ्क दिने ङ) माध्यमिक तहको जिल्लाको विद्यालय विद्यार्थी औसत अनुपात बराबर भएमा ५ अङ्क दिने च) माध्यमिक तहको जिल्लाको विद्यालय विद्यार्थी औसत अनुपातभन्दा बढी भएमा १० अङ्क दिने
४	SEE/SLC को	१५	क) नतिजाको गणना गर्दा नियमित र मौका परीक्षा समेतमा उत्तीर्ण

	नतिजा		हुनेलाई आधार मानेर गर्ने । ख) विद्यालयले पछिल्ला तिन वर्षको औसतमा वार्षिक ४० जना विद्यार्थी सहभागी गराएको हुनुपर्ने छ ग) यस खण्डको अङ्क गणना गर्न ३ वर्षको उत्तीर्ण प्रतिशतलाई देहायको सूत्र प्रयोग गरी औसत निकाल्ने । घ) (१५ X पहिलो वर्षको SEE/SLC को उत्तीर्ण % + १५ X दोस्रो वर्षको SEE/SLC को उत्तीर्ण % + १५ X तेस्रो वर्षको SEE/SLC को उत्तीर्ण %) भाग ३ = हुन आउने अङ्क । नोट: SLC २०७२ र सोभन्दा पछडिका SEE परीक्षाका विद्यार्थीको उत्तीर्ण प्रतिशत गणना गर्दा GPA १.६ र सोभन्दा माथि GPA प्राप्त गर्ने विद्यार्थीहरूको प्रतिशतलाई आधार मान्ने ।
५	स्थानीय समुदायमा विद्युत र इन्टरनेटको पहुँच भएको	१०	क) विद्यालय रहेको स्थानीय समुदायमा राष्ट्रिय प्रसारणबाट वा स्थानीय प्रसारणबाट विद्युत आपूर्तिको व्यवस्था भएको वा विद्यालयमा वैकल्पिक उर्जाको प्रबन्ध भएमा- ५ अङ्क दिने ख) विद्यालय रहेको स्थानीय तहमा इन्टरनेट सञ्जालको पहुँच पुगेको भएमा- ५ अङ्क दिने
६	विद्यालयको अवस्थिति	१५	(क) नगर उन्मुख वा सहरीकरण भई रहेको स्थानमा विद्यालय अवस्थित रहेको भएमा -५ अङ्क दिने । (ख) स्थानीय तहको सदरमुकाम वा स्थानीय तह भित्रका अधिकांश सरोकारवालाहरूको पायक पर्ने स्थानमा विद्यालयको अवस्थिति भएमा - १० अङ्क दिने । ग माथिको दुवै अवस्था विद्यमान भएमा १५ अंक
७	विद्यालय गाभिई सञ्चालन गर्ने अवस्था	५	अङ्क भार-५ (क) नजिक रहेको कुनै एक विद्यालय गाभिने भएमा ३ अङ्क दिने (ख) २ विद्यालय गाभिन आएमा ४ अंक (ग) २ भन्दा वढी विद्यालय गाभिनेभएमा ५ अङ्क दिने ।
जम्मा		१००	

¹⁹ अनुसूची-३ .....

¹⁹ पहिलो संशोधन, २०७५ बाट झिकिएको

अनुसूची ४

आवासीय छात्रवृत्तिको लागि निवेदन

श्री प्रधानाध्यापकज्यू,
.....विद्यालय
.....

मिति:

विषय : आवासीय छात्रवृत्ति सम्बन्धमा ।

महोदय,
प्रस्तुत विषयमा मलाई .....भएको कारणले घरदेखि विद्यालयसम्म दैनिक आउनजान असहज भएकाले यस विद्यालयको आवासिय विद्यार्थी कोटा अन्तरगत छनौटका लागि अनुरोध गर्दछु ।

निवेदक

विद्यार्थीको हस्ताक्षर :

नाम:

कक्षा:

ठेगाना:

अभिभावकको
नाम :
हस्ताक्षर :

नोट : निवेदनका साथ सम्बन्धित स्थानीय तहको सिफारिस पेश गर्नु पर्नेछ ।

अनुसूची ५

स्वास्थ्य सेवा तथा प्राथमिक उपचार कक्षमा हुनुपर्ने न्यूनतम सामग्रीहरू

१. उपकरण

सिन	विवरण	सङ्ख्या
१	कैची	१
२	ट्वीजर	१
३	नेल कटर	५
४	स्टील ग्लास	१
५	प्लाष्टिक बाटा	२
६	नाप्ने गिलास	१
७	फोरसेभ	१
८	थर्मामिटर	२
९	टर्च लाईट र व्याट्री	१
१०	प्लाष्टिक मग	१
११	साबुनको बट्टा	१
१२	सानो कचौरा	१

२. औषधीहरू

सिन	विवरण	सङ्ख्या
१	प्यारासिटामोल	२०
२	भिस्को(एण्टासिड)चक्की	२०
३	सेट्रिजिन चक्की	२०
४	मेट्रोनिडाजोल चक्की	२०
५	मेट्रोक्वाप्यारामिड चक्की(आँखामा हाल्ने थोपा)	५
६	क्लोरोरामफेनिकल	
७	नवजीवन प्याकेट	१०
मल्हम तथा अन्य सामग्री		
८	पेभिडोन आयोडिन सोलुसन	२
९	डोलोफिन जेल	२
१०	नेस्पोरिन मल्हम	२

११	एडेसिभ व्यान्डेज	२०
१२	निर्मलिकृत गज	१०
१३	एडेसिभ टेप	३
१४	कपास(कटन)	१
१५	कटन व्यान्डेज	६
१६	मेडिकल ग्लोब	२
१७	डिटोल साबुन	१

अनुसुची ६

प्रयोगशालामा हुनुपर्ने न्यूनतम सामग्रीहरु

क. विज्ञान प्रयोगशाला

Physical Lab Materials

S.No.	Items	Specification	Qty.
1	Fix pulley/ moveable pulley		50
2	Prism		50
3	Light Tube (प्रकाश नली)		50
4	Slinky Spring		50
5	Ammeter		
	0-1 Amp	Smallest Range	50
	1-5 Amp	Smallest Range	50
6	Voltmeter		
	0-1 Volt	Smallest Range	50
	1-5 Volt	Smallest Range	50
7	Galvanometer	Smallest Range	100
8	Mendeleev Periodic Table		5
9	Modern Periodic Table		5
10	Electrolysis Apparatus (विद्युतविच्छेदनसामग्री)	Set	5
11	Test Tube	15ml	500
12	Woulff Bottle		10
13	Gas Jar		10
14	Delivery Tube	Bundles	4
15	विट्टाइभसेल्फ		10
16	Thistle Funnel		10
17	R/B Flask	250/500 ml	15
18	Eureka Can		2
19	Spring Balance		5
20	Palm Balance		2
21	Hydrometer		2
22	Lactometer		2
23	Clinical Thermometer	Laboratory 10-150c	5
24	Lab Thermometer	Alcohol Based	5
25	Max Min Thermometer		5
26	Alcohol Thermometer		5
27	Convex Lens		20
28	Concave Lens		20
29	Transformers		1
30	pH scale	Digital	5
32	Telescope		2
35	Litmus Paper	Red/Blue	5+5
36	Sprit Lamp	Steel Base	10

S.No.	Items	Specification	Qty.
37	Newton Disk		10
38	Optical Bench		10
39	Dip Circle		20
40	Ohms law kit		5
41	Physical Balance		5
42	Beam Balance		5
43	Newton's third law experiment device		10
44	Pascal law device		10
45	Voltage Regulator	1-12 V	20
46	Model of Electric Meter		5
47	Copper Plate		20
48	Zinc Plate		20
49	Electric Bell Model		5
50	Dynamo		20
51	Battery Box		50
52	Jack for Battery Box		250
53	Multimeter		10
54	Oscilloscope		5
55	Spectrometer		1
56	Newton's Ring Apparatus		1
57	Sodium Light		10
58	Photometer		2
59	Microwave or Hot Air Oven		1
60	Centrifuge Machine		2
61	Column Chromatography Tube		3
62	Chromatograph Slide		10
63	Refrigerator		1

Chemicals			
S.No.	Items	Specification	Qty.
1	HCL	35-38% Assay 98%	2L
2	H ₂ SO ₄	Conc. 98%	2L
3	Ni		
4	KClO ₃	Assay 98%	500 gm
5	NaNO ₂	Assay 98%	1 kg
6	NH ₄ CL		4 kg
7	Ca(OH) ₂		5 kg
8	CaCO ₃	Assay 98%	2 kg
9	Na Metal	Assay 98%	200 gm

10	Phenolphthalin (200ml and 500ml)	Assay 98%	1000ml
11	Methyl Orange (200ml and 500ml)	Assay 98%	1000ml
12	Zn metal		1 kg
13	HNO ₃		2L

Charts

S.No.	Items	Specification	Qty.
1	Virus		
2	Eye/Ear/Nose		
3	Heart		
4	Skeleton System		
5	Muscular System		

Slides

S.No.	Items	Specification	
	Invertebrates		

Apparatus Lists for Practical

S.No.	Items	Specification	QTY.
1	Oscillation Magnetometer		
2	Dip Circle		
3	Resonance Tube Appratus		
4	Travelling Microscope	High Quality	
5	Searle's Appratus		
6	Plungers Appratus	Having Spherometer	
7	Newton's Law of Cooling Appratus with two small Calorimeters		
8	Fortins Barometer and Hypsometer		
9	Boyle's Law Appratus		
10	Vernier Appratus for Young Modulus of Elasticity	With least count 0.0	
11	Sp. Gravity Bottle		
12	Set of appratus to determine the coefficient of friction between two surfaces. Smooth inclined plane, Small wooden tray with metal protractor		
13	Logic gates operation board with diode		
14	Projector-1		

Books(PHYSICS)

S.No.	Name	Publication	Qty.
1	Applied Physics	Tata Mc. Graw Hill	
2	University Physics	John Wiley/ Tata Mc. Graw Hill	
3	Advanced Physics	Cambridge	
4	A Text Book of Physics vol-1	Surya Publication Indian	
5	A Text Book of Physics vol-2	Surya Publication Indian	
6	Modern ABC of Physics vol-1	Surya Publication Indian	
7	Modern ABC of Physics vol-2	Surya Publication Indian	
8	Advanced Physics	John Murry	
9	3000 Solved Problems in Physics	Tata Mc. Graw Hill	
10	Concept of Physics vol-1	Bharati Bhawan New Delhi	
11	Concept of Physics vol-2	Bharati Bhawan New Delhi	
12	College Physics	Tata Mc. Graw Hill	
13	Physics -XII and XII	Vikas Publication New Delhi	
14	Physics -XII and XII	S.Chand and Company, New Delhi	
15	A Text Book of Physics vol-I	S.Chand and Company, New Delhi	
16	A Text Book of Physics vol-II	S.Chand and Company, New Delhi	
17	Modern Physics vol-I and vol-II	Thomson Brooks/Cole	
18	New Millenium Physics	s.Dines Nd Co, New Delhi	
19	Resnick, Halliday and Krane- I and II		
Apparatus Lists for Chemistry Practical			
S.No.	Items	Specification	Qty.
1	Burette-6 pices	50ml	12
2	Digital Balance	Micro Scale/Mg Weighing	2
3	Funnel Glass		12
4	Gas Preparation(Set)		

	- Beehive Self		10
	- Gas Jar		10
	-Water Trough		10
5	Ostwalds Viscometer		
6	Distillation Set		
	-condenser		10
	-retort		10
7	AgNO ₃	25g, 50g, 100g	15
8	Reagent Bottles		500ML
9	Test Tube Brush		1 Dozen
10	Crusible with Lid		2 Pieces
11	Copper Wire Turnings		200gm
12	Sodium Metal	Assay 98%	200gm
13	Ignition Tube		10 gross
14	Sodium Nitroprusside	Assay 98%	500gm

Books(CHEMISTRY)			
SN	Name	Publication	Qty.
1	Organic Chemistry	Bahal and Bahal	
2	Conceptual Chemistry Practice	Bhudipuran	
3	Chemistry Vol-XI and XII	Bhudipuran	
4	Chemistry Vol-XI and XII	Ekta Prakashan	
5	Chemistry Vol-I,II and III	Talejn Prakashan	
6	Chemistry Books Vol-XI and XII	NCERT/India	
7	Beginning Organic Chemistry (Vol I and II)	Graham Patrik	

Books(BIOLOGY)			
SN	Name	Publication	Qty.
1	A Text Book of Biology	Bahal and Bahal	
2	Modern Approach to Botany	Surya Publication/India	
3	Biodiversity in Nepal	Gftsman Press/Thailand	
4	Modern Approach to Zoology	Surya Publication/India	
5	A Text Book of Biology -Vol II	Himalaya	
6	A Text Book of Botany -Vol I	Vikas Publication New	
7	A Text Book of Botany -Vol II	Vikas Publication New	
8	A Text Book of Botany -Vol III	Vikas Publication New	
9	A Textbook of Vertebrate Zoology	Willey Eastern/Delhi	
10	Intermediate Zoology	S.Chand and Company,	

11	Animal Physiology and Ecology	S.Chand and Company,	
12	Human Physiology and Anatomy	Ross and Wilson	

ख. सूचनाप्रविधिप्रयोगशाला

Computer Laboratory			
SN	Name	Specification	Qty.
1	Desktop Computer		40
2	Laptop		2
3	Printer		2
4	Scanner		1
5	Multimedia Speaker		2
6	LCD Projector		2
7	Photocopy machine		1

अनुसुची-७
विद्यालय विकास प्रस्तावको ढाँचा

१. परिचय
२. दूरदृष्टी, लक्ष्य, उदेश्य
३. विद्यालयको विद्यमान अवस्था
निम्न सुचनामा आधारित भई विश्लेषण गर्ने :
  - क) सेवाक्षेत्रको जनसख्या
  - ख) विद्यालयको भौतिक अवस्था
  - ग) विद्यालयको शैक्षिक अवस्था
  - घ) विद्यालय समुदायको सम्बन्ध
  - ङ) विद्यालयको आर्थिक अवस्था
४. प्रस्तावित योजना (रणनीतिक तथा कार्यनीति सहित)
  - क) शैक्षिक
  - ख) भौतिक
  - ग) आर्थिक
  - घ) व्यवस्थापकीय
५. वार्षिक कार्यान्वयन कार्ययोजना
क) आर्थिक व्ययभार पर्ने र नपर्ने क्रियाकलापहरु समावेश गरी कार्ययोजना प्रस्तुत गर्नुपर्नेछ ।
६. संस्थागत क्षमता विकास
  - क) जनशक्ति विकास
  - ख) भौतिक संरचना विकास

अनुसुची ८

प्रधानाध्यापक छनौट तथा मुल्यांकनको आधार

१. वैयक्तिक विवरण	३० अङ्क
क) न्यूनतम शैक्षिक योग्यता (प्रथम श्रेणी भए १०, द्वितीय श्रेणी ८, तृतीय श्रेणी ६)	१०
ख) माथिल्लो शैक्षिक योग्यता वापत (प्रथम श्रेणी ५, द्वितीय श्रेणी ३, तृतीय श्रेणी २)	५
ग) अनुभव (प्रति वर्ष १ अंकका दरले)	१०
घ) न्यूनतम ३० कार्यदिनको व्यवस्थापन तालिम वापत (प्रथम श्रेणी ५, द्वितीय श्रेणी ३, तृतीय श्रेणी २)	५
२. विद्यालय विकास प्रस्ताव	७० अङ्क
क) दूरदृष्टी, लक्ष्य, उद्देश्य	५
ख) विद्यालयको विद्यमान अवस्थाको विश्लेषण	१०
ग) प्रस्तावित विद्यालय विकास योजना (रणनीति र कार्यनिती सहित)	४०
शैक्षिक	१५
भौतिक	५
आर्थिक	५
व्यवस्थापकीय	१५
घ) वार्षिक कार्यान्वयन कार्ययोजना	१०
ड) संस्थागत क्षमता विकास योजना	५